

spolupráca všetkých zainteresovaných zložiek na úrovni okresu/kraja, vrátane podielu sociálnych odborov, školy, rodičov, policajného zboru a pod. V rizikových regiónoch, resp. školách vypracovať a realizovať programy prevencie záškoláctva určené pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ale aj pre žiakov základných škôl a sústrediť sa najmä na I. stupeň ZŠ, kde hodnoty prekročili priemerné hodnoty, ale aj na II. stupeň základných škôl.

Informačné zdroje

- ▣ Databáza údajov za NVH za základné školy v školskom roku 2015/2016.
- ▣ PÉTIOVÁ, M. a kol.: Záškoláctvo ako prejav problémového správania u žiakov základných a stredných škôl. Záverečná správa z výskumu. Bratislava: ÚIPŠ, 2010, 104 s.
- ▣ BAKOŠOVÁ, Z.: Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Vydavateľstvo: Univerzita Komenského Bratislava, 2008 (2. vydanie 2011), 251 s., ISBN 978-80-96994-40-3
- ▣ BRADOVÁ, K.: Záškoláctvo – výskyt, prevencia a riešenie. Banská Bystrica, 2011.
- ▣ SLOVÍKOVÁ, M.: Záškoláctvo a problémové správanie u žiakov základných a stredných škôl v školskom roku 2013/2014 (medziročné porovnanie, vývojové trendy). Kvantitatívna štúdia, ÚIPŠ, Bratislava 2015.
- ▣ SLOVÍKOVÁ, M.: Záškoláctvo u žiakov základných škôl v školskom roku 2015/2016, vývoj ukazovateľa a trendová analýza. Kvantitatívna štúdia, CVTI SR, Bratislava 2017.

Online Youth Engagement Survey – prieskum názorov školákov o smerovaní štúdie Health Behaviour in School-aged Children (HBSC)

Z. Boberová

Ústav biologických a ekologických vied, Prírodovedecká fakulta UPJŠ

J. Kopčáková, D. Husárová

Ústav psychológie zdravia, Lekárska fakulta UPJŠ

Anotácia: Health Behaviour in School-aged Children je medzinárodná prierezová štúdia, ktorej cieľom je monitorovať zdravie a so zdravím súvisiace správanie školákov v ich sociálnom kontexte. Jej súčasťou je aj pracovná skupina Youth Engagement, ktorej cieľom je začlenenie mládeže do samotného výskumného procesu, od identifikácie výskumných oblastí, vývoja položiek dotazníka, až po rozširovanie zistení. Článok prezentuje zistenia slovenskej časti projektu Online Youth Engagement Survey o témach v oblasti zdravia, ktorým by sa výskumníci na Slovensku mali venovať z pohľadu mládeže.

Kľúčové slová: školáci, zdravie, štúdia HBSC, angažovanosť mládeže.

⇒ Úvod

Štúdia *Health Behaviour in School-Aged Children* (ďalej HBSC) monitoruje zdravie a so zdravím súvisiace správanie školákov v ich sociálnom kontexte, pričom jej zistenia sú reprezentatívne pre skupinu 11-, 13- a 15-ročných školákov z vyše 40 krajín severnej pologule (Dankulinová Veselská a kol. 2013). Tieto informácie sú určené pre odborníkov z praxe, učiteľov, rodičov i širokú verejnosť vrátane školákov (Madarasová Gecková a kol. 2015). Pre ich ciele využitie pri tvorbe a hodnotení stratégií a politik zameraných na podporu zdravého vývinu školákov je však kľúčové prehľbovať znalosti o tom, ako „zdravie“ chápu deti a mládež v kontexte každodenného života a vytvoriť priestor pre skutočnú participáciu a zapojenie do plánovania a spolurozhodovania vecí, ktoré sa ich týkajú (Jensen 1997; Simovská 2004; Simovská 2007; Spencer 2013).

V súvislosti s uvedeným vznikla v sieti HBSC iniciatíva vytvoriť pracovnú skupinu *Youth Engagement* tak, aby zapojila mládež do všetkých aspektov výskumu HBSC štúdie (Kelly C. a kol. 2016). V skutočnosti to zahŕňa začlenenie mládeže do samotného výskumného procesu, od identifikácie výskumných oblastí, vývoja položiek dotazníka, až po rozširovanie zistení. Väčšina členských štátov HBSC zapája mládež do vybraných etáp výskumného procesu, hoci niektoré štáty sa pokúšajú zapojiť mladých ľudí do celého výskumného cyklu.

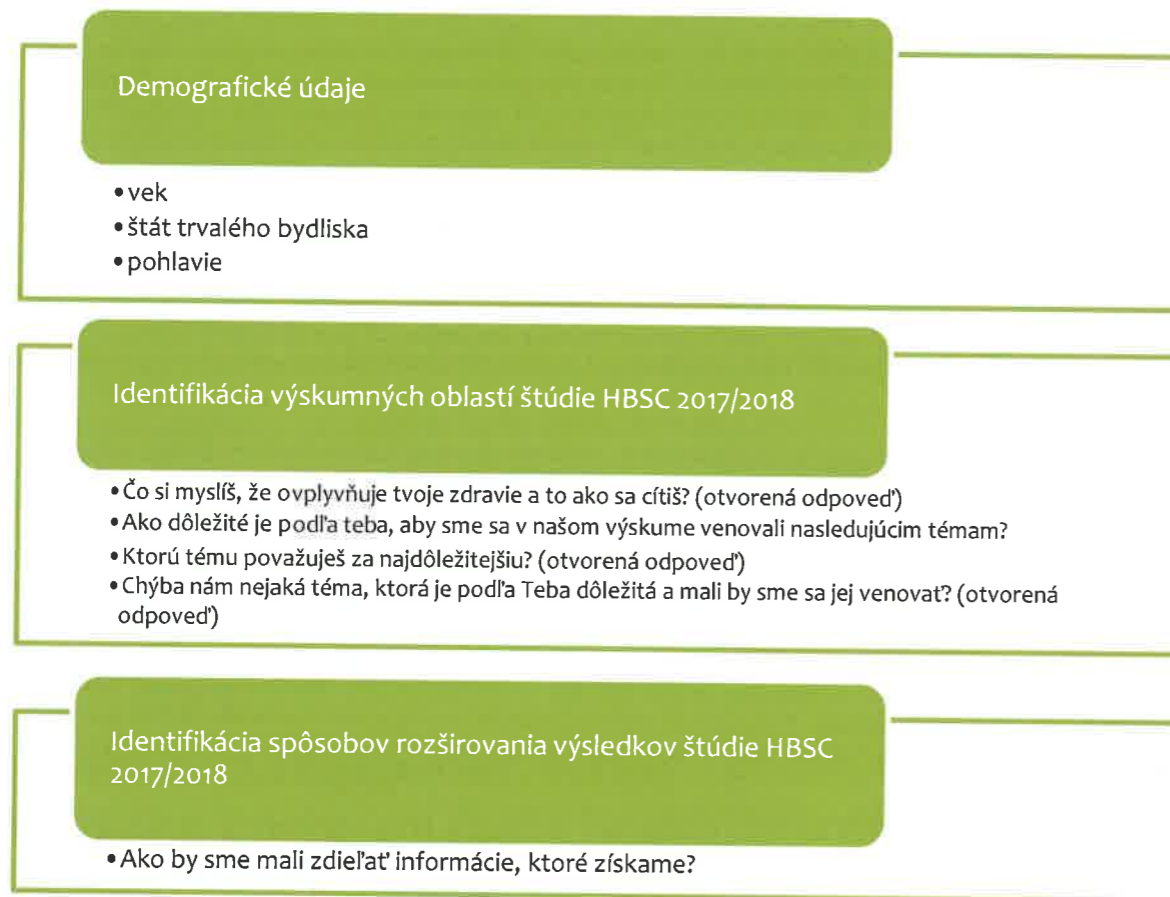
Štúdia HBSC iniciatívou vzniku pracovnej skupiny *Youth Engagement* zdôrazňuje potrebu budovania partnerstiev a spolupráce s mladými ľuďmi ako cieľovou skupinou jej výskumu. Z tejto pozície sú mladí ľudia vnímaní ako jednotlivci, ktorí môžu výrazne prispieť k riešeniu problémov súvisiacich so zdravím. Cieľom výskumnej siete HBSC je preto podporiť rôzne formy účasti adolescentov v rozhodovacích procesoch súvisiacich s otázkami, ktoré ovplyvňujú ich život a zdravie.

Projekt *Online Youth Engagement Survey* (ďalej online YES) si kládol za cieľ podporiť vstup mladých ľudí do vývoja výskumných protokolov štúdie HBSC 2017/2018 a preskúmať spôsoby, akými by sa mladí ľudia mohli dozvedieť o zisteniach výskumu štúdie HBSC. Prieskum bol dostupný v českom, anglickom, francúzskom, kazašskom, poľskom, ruskom, slovenskom, španielskom a ukrajinskom jazyku. Projekt propagovali na národnej úrovni členovia pracovnej skupiny *Youth Engagement* a mnohé medzinárodné mládežnícke organizácie, vrátane tých, ktorí sú členmi Európskej asociácie kariet mládeže (EYCA), *Eurochild* a účastníci spoločnosti CATS (*Children as Actors Transforming Society*) konferencie. Predmetom tohto článku sú výsledky získané v slovenskom jazyku.

⇒ Výskumná vzorka

Výskumná vzorka primárne zahŕňala cieľovú skupinu štúdie HBSC, žiakov druhého stupňa základných škôl (n=45), ale aj žiakov stredných škôl (n=9). Výskumu sa celkovo zúčastnilo 54 slovenských žiakov (z toho 36 dievčat), ktorí vyplnili online dotazník. Niektorí respondenti nevyplnili všetky položky dotazníka, žiadna z otázok nebola povinná. Priemerný vek respondentov bol 13,34 rokov. Online výskumu sa zúčastnili respondenti dobrovoľne od júna do augusta 2016.

Obrázok 1 Štruktúra a obsah online dotazníka projektu online YES

⇒ Metodika výskumu

Výskum sa realizoval prostredníctvom online dotazníka, ktorý bol rozdelený do troch častí: (1) demografické údaje respondenta; (2) identifikácia výskumných oblastí štúdie HBSC 2017/2018; (3) identifikácia spôsobov rozširovania výsledkov štúdie HBSC 2017/2018. Štruktúra a obsah online dotazníka bol pre všetky vekové kategórie rovnaký. Dotazník pozostával z 8 otázok (obrázok 1). Demografické údaje respondenta zahŕňali celkovo otázky o veku, štáte trvalého bydliska a pohlaví. Druhá časť dotazníka obsahovala tri otázky s otvorenou odpoveďou a jednu otázku so škálou odpovedí (od 1 vôbec nie je dôležité po 5 veľmi dôležité). V tretej časti dotazníka bola jedna otázka so stanovenou alternatívou odpovedí.

⇒ Výsledky výskumu

Napriek nízkemu počtu respondentov, analýza prináša prvé výsledky získané medzinárodným online dotazníkom, s cieľom upozorniť na tie oblasti zdravia, ktoré sa ukázali byť zaujímavé a dôležité práve z pohľadu mladých ľudí. Analýza získaných odpovedí na otázku, čo ovplyvňuje zdravie a duševnú pohodu mladých ľudí naznačuje, že ako najdôležitejšie vplyvy sa javia výživa a stravovacie návyky, životné prostredie, fyzická aktivita a duševné zdravie (tabuľka 1). Okrem toho bolo identifikovaných ďalších 11 kategórií, kde však početnosť odpovedí nepresiahla viac ako päť zaznamenaných výskytov.

Tabuľka 1 Identifikované vplyvy v súvislosti so zdravím a duševnou pohodou z pohľadu mladých ľudí

Identifikované kategórie	Početnosť
Jedlo/výživa/stravovacie návyky	16
Prostredie/ekológia/prístup k prírode	13
Fyzická aktivita/šport	12
Duševné zdravie (stres, nálada, kondícia)	10
Záľuby/volnočasové aktivity	5
Priatelia	4
Rodina	2
Škola	2
Média	1
Spánok	1
Počasie	1
Telesný vzhľad	1
Práca	1
Návykové látky (alkohol, cigarety, ilegálne drogy)	1
Príjem tekutín	1

Analýza získaných odpovedí na otázku zameranú na hodnotenie dôležitosti jednotlivých tém, ktorými sa HBSC štúdia zaoberá (tabuľka 2) naznačuje, že skoro všetky skúmané oblasti štúdie HBSC sa našim respondentom zdajú dôležité. Pričom pre väčšinu sú to najmä témy – fyzická aktivita, vzťahy s rovesníkmi, zdravotné ťažkosti a úrazy, ale aj stravovacie návyky, návykové látky, kyberšikanovanie, školská úspešnosť a vzťahy v rodine.

Tabuľka 2 Identifikácia hlavných tém HBSC štúdie z pohľadu mládeže

Téma	%
Športovanie, fyzická aktivita	89
Zranenia, úrazy a ich okolnosti	81
Vzťahy s rovesníkmi	81
Zdravotné ťažkosti, choroby	81
Stravovacie návyky (či školáci raňajkujú, čo obvykleedia)	76
Pitie alkoholu, fajčenie	76
Kyberšikanovanie	76
Vzťahy s učiteľmi	76
Školský prospech	74
Vzťahy v rodine, komunikácia a opora	72
Umývanie zubov	70
Životná spokojnosť	70
Vnímanie zdravia	70
Mobil, internet, sociálne siete	69
Ako školáci vnímajú svoju postavu (cítia sa chudí alebo tuční)	69
Šikanovanie medzi spolužiakmi	67
Finančná a materiálna situácia rodiny	67
Skúsenosti s marihuanou	65
Zamilovanosť a intímne vzťahy	65
Vzťahy so spolužiakmi	57
Bitky, násilné správanie	54
Stres v škole	54
Migrácia, spolužiaci, ktorí prišli z iných krajín	43

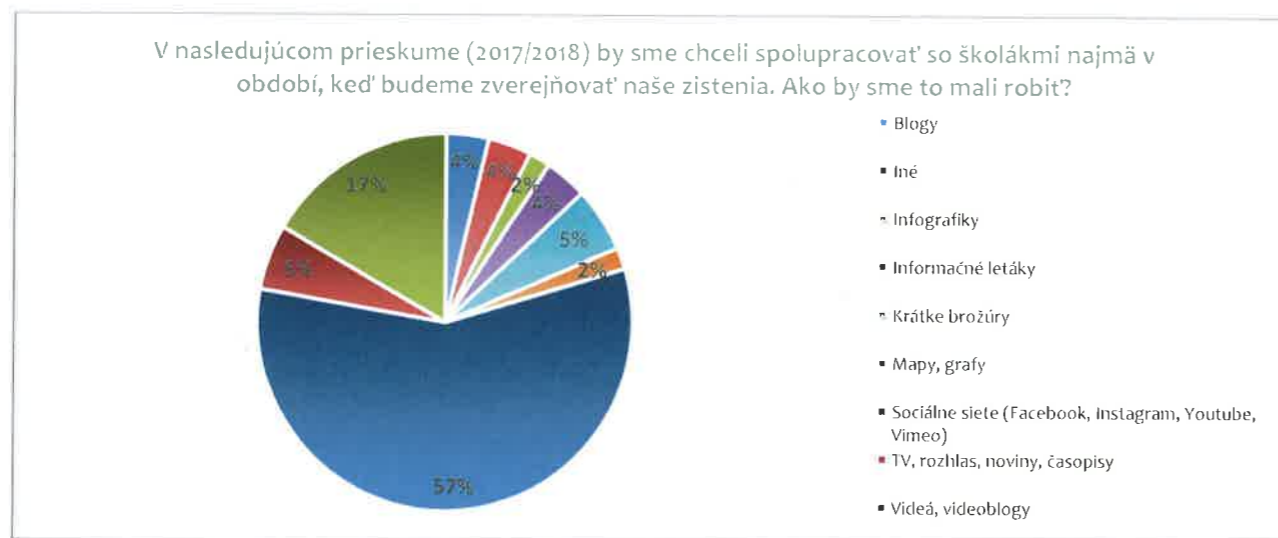
Za najdôležitejšie oblasti výskumu (obrázok 2) sa ukazujú byť najmä vzťahy s rovesníkmi, učiteľmi v rodine, celkové vnímanie zdravia, oblasť návykových látok a fyzická aktivita. Získané odpovede taktiež naznačujú, že výskum štúdie HBSC je z hľadiska svojho zamerania dostatočný.

Obrázok 2 Najdôležitejšie témy výskumu HBSC z pohľadu mládeže

Ďalšou oblasťou nášho výskumu bol spôsob, akým by mala sieť HBSC zdieľať správy a získané informácie zo svojho výskumu s mladými ľuďmi. Sociálne siete, videoblogy a videá sa javia najpreferovanejšou metódou šírenia výskumu (obrázok 3). Toto poskytuje užitočný prehľad o spôsoboch, akými sa mladí ľudia domnievajú, že budú s najväčšou pravdepodobnosťou mať prístup k zdrojom HBSC, pričom sociálne médiá a videá budú podľa všetkého preferovanými možnosťami.

Obrázok 3 Odporúčané spôsoby rozširovania výsledkov štúdie HBSC z pohľadu mládeže

⇒ Zhrnutie

Deti a mládež sú často objektom výskumov, no je otázka, či ich výskumné ciele odrážajú skutočné potreby detí a mládeže. Cieľom projektu *online YES* bolo podporiť vstup mladých ľudí do vývoja výskumných protokolov štúdie HBSC 2017/2018 a preskúmať spôsoby, akými by sa mladí ľudia mohli dozvedieť o zisteniach výskumu tejto štúdie. Odpovede mladých ľudí na Slovensku na otázky projektu *online YES* naznačujú, že existuje široká škála problémov, ktoré vnímajú ako ovplyvňujúce ich zdravie a mali by sa dostať do pozornosti výskumníkov. Pri posudzovaní otázok a položiek pre povinný dotazník štúdie HBSC, voliteľné a národné otázky bude dôležité zohľadniť, čo mladí ľudia označili ako dôležité témy pre výskum. Výsledky projektu boli prerokované na medzinárodných stretnutiach siete HBSC pri posudzovaní návrhu povinného dotazníka HBSC pre najbližší zber 2017/2018, pri príprave voliteľných balíkov, ako aj pri zvažovaní zaradenia nových tém do zamerania štúdie HBSC.

Projekt *online YES* je jedným z prvých aktivít pracovnej skupiny *Youth Engagement* v rámci štúdie HBSC. V budúcnosti sa očakáva, že členské štáty siete HBSC podporia vytvorenie siete aktívnej a sociálne participatívnej mládeže vo svojich štátoch, čo umožní ich účasť v rôznych fázach výskumného procesu, vrátane návrhu a prípravy dotazníka, správy o produkcii, prezentácia a šírenie tejto štúdie.

Informačné zdroje

■ DANKULINCOVÁ VESELSKÁ, Z., MADARASOVÁ GECKOVÁ, A.: Štúdiá Health Behaviour in School-aged children. Mládež a spoločnosť, 2013, 3.

■ INCHLEY, J., CURRIE, D., YOUNG, T., SAMDAL, O., TORSHEIM, T., AUGUSTSON, L., MATHISON, F., ALEMAN-DIAZ, A., MOLCHO, M., WEBER, M., BARNEKOW, V. (2016), Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: International Report from the 2013/2014 survey, dostupné na: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/303438/HSBC-No7-Growing-up-unequal-full-report.pdf?ua=1

■ JENSEN, B. B., 1997. A case of two paradigms within health education. In: Health Education Research. roč. 12, č. 4, s. 419 – 428.

■ KELLY, C., DZIELSKA, A., BRANQUINHO, C., HBSC Youth Engagement Advisory Group. (2016), Youth Engagement: Active participation of young people in the HBSC survey. Interný protokol štúdie HBSC.

■ MADARASOVÁ GECKOVÁ, A., DANKULINCOVÁ, Z., Eds.: Medzinárodná správa o zdraví a správaní školákov v sociálnom kontexte. Bratislava: Kancelária svetovej zdravotníckej organizácie na Slovensku, 2016. (70s), ISBN 978-80-971997-2-2; dostupné na <http://www.coherent.sk/docs/nar-sprava-kratka-verzia-sk-4web.pdf>

■ MADARASOVÁ GECKOVÁ, A., DANKULINCOVÁ, Z. (Eds.). (2015), Národná správa o zdraví a so zdravím súvisiacom správaní 11, 13- a 15-ročných školákov na základe prieskumu uskutočneného v roku 2013/2014 v rámci medzinárodného projektu Health Behaviour in School Aged Children (HBSC); dostupné na: http://www.coherent.sk/docs/hbcs-narodna-sprava-2013_2014_final.pdf

■ SIMOVSKA, V., 2004. Student participation – simulation or reality? A vignette from the Macedonian network of health promoting schools. In: Health Education. roč. 19, č. 2, s. 163 – 173.

■ SIMOVSKA, V., 2007. The changing meanings of participation in school-based health education and health promotion: the participants voices. In: Health Education Research. roč. 22, č. 6 s. 864 – 878.

■ SPENCER, G., 2013. Young people's perspectives on health: empowerment, or risk?, Health Education, roč. 113, č. 2, s. 115 – 131. <https://coherentsite.com/school-aged-children/>

Podakovanie

Táto práca vznikla s podporou Agentúry na podporu vedy a výskumu na základe zmluvy č. APVV-15-0012 a Vedeckou grantovou agentúrou MŠVVaŠ a SAV na základe zmluvy č. 1/0427/17.